

Бранислав ОСТОЈИЋ

О НЕКИМ ТВОРБЕНИМ ТИПОВИМА ТОПОНИМА У ЈЕЗЕРСКО-ШАРАНСКОЈ РЕГИЈИ*

На појасу испод падина Дурмитора па до кањона ријеке Таре протеже се висораван која се назива *Језѐра*, а у другом дијелу изнад кањона Таре, на појасу према Сињајевини смјештени су *Шаранци*. На подручју језерско-шаранске регије, као брдско сточарског подручја са разноврсном конфигурацијом, налази се више објеката у природи него што у том говорном подручју, као уосталом у било којем сличном подручју, има назива за њихово именовање.¹ Међутим, знатан број лексема у творбеним комбинацијама иде до неограниченог броја назива који функционишу у овој регији тако да сваки његов дио па и онај најмањи може да има своје име. Не треба, међутим, за овакво номенклатурно богатство тражити све ни у творачкој снази говорних представника у регији. Човјек ове регије чврсто је, додуше, везан за ово поднебље, а из те везаности рађа се и назив за сваки дјелић и сваки објекат подручја. Разумије се, сада долази до изражаја и творачка снага људи овога говорног подручја, о чему нам сасвим јасно говоре најразноврснија имена крајева и дјелова овога рејона.

---

* Рад је у оквиру Пројекта *Црногорски дијалекатски и ономастички комплекс*, Потпројекта *Лексика и ономастика дурмиторских говора* које финансира у 2004. г. ЦАНУ.

¹ П. Шимуновић, *Структура назива у регији*. – Ономастика Југославије 2, Љубљана 1970, стр. 12.

Јунча Дб, Главнице, Мeђеђе брдо, Борова глава, Брeново, Бaнске кyђе, Зyбyн, Мaрићa бaре, Кљeштинa, Кeвeшицa, Сyво Пдље, Мaцaскa бaрa, Рyдиновaчa, Мрчaјeвaц, Суводд, Колибштинe, Кaљушa, Тмaјeвци, Врyљaк, Лицa, Бaлкaн, Шaригoрa, Смoљaн, Крш, Бoрјe, Сyрдyп, Стрiњaчa, Трeйљ, Кoмyницa...

На великом простору од лијеве стране кањона ријеке Таре до подножја Сињајевине и Дурмитора налази се расуто мноштво насеља са мањим или већим бројем заселака. И сва насеља имају своје име. Ту су:

Алyгa, Њeгoвyђa, Шљивaнскo, Крш, Пaлeж, Зaуглинa, Змињицa, Суводд, Гoмилe, Прибрaнци, Пoгрeжђe, Бeдoвo Пдље, Стyдeнцa, Кoнатe, Црвeнo Ждријeлo, Рyдaнцa, Грaдинa, Брaјкoвaчa, Пaшино Пдље, Окрyглицa, Смoљaн, Врeлa, Мeђyжвaљe, Бoрјe, Тeпaчкo Пдље, Шyмaнoвaц, Oмaрићи, Кoчaдo. Нинкoвићи, Мeждo, Пoдгoрa, Нaдгoрa, Ускoци, Питoминe, Кoвaчкa Дoлинa...

У сваком селу сваки његов дио има посебно име. Тако, на примјер, недалеко од Жабљака налази се село Врела са засеоцима:

Јaсикe, Oрнa Глaвицa, Шљaтa Глaвицa, Рдвчaни...

А сваки дио засеока има свој назив:

Мљини, Зeрeтинo пдље, Oбaлe, Бaлaшицa, Глaвицe, Сyрдyп, Крљe, Кљeкe, Стрaнe, Тaвaни, Брiјeг, Бeјдoвинa, Шyшoвинa, Пeтровинa, Смрчe...

Сви ови локалитети имају опет своје мање локалитете са својим именима, тако да се на овом доста малом простору расуло мноштво назива.

На језерско-шаранском подручју сваки окрајак посједа, ливаде, њиве или шуме има своје име. И најмања парцела је, дакле, именована. И поред тога, апелативи, општи називи, сасвим нормално функционишу као пуноправни топономастички називи гдје је идентичан облик за апелатив и за топоним.

Апелатив *под* преко множинске форме тог облика *пода* улази у назив локалитета *Пѡда* или чак с атрибутском комбинацијом *Црнā пѡда*.

О богатству географских апелатива на подручју језерске висо-равни, па затим и о топономастици и о лексици дурмиторског краја било је говора у радовима Д. Вујичића.² Ми овдје и овом приликом покушавамо да прокоментаришемо топономастику у једном дијелу те регије из сасвим другог угла.

Ријеч је о једном ужем подручју језерско-шаранског краја и то дијелом који се протеже од тепачко-средњојезерског подручја па до ријеке Таре и планине Сињајевине.

Непрегледан топономастички материјал језерско-шаранске регије дурмиторског подручја у знатном броју, дакле, потиче и из сфере општих апелатива, као у примјерима:

Камѣн (Камењача), дѡ (Дѡлови), главица (Симунина главица) брѡдо (Гусино брѡдо, Међеђе брѡдо), глава (Бѡрова глава), лице (Лица), грѡда (Пријека грѡда), пѡље (Ђуково пѡље, Тепачко Пѡље), дѡлина (Дѡбока дѡлина), пѡљана (Иванова пѡљана), бѡра (Маѡска бѡра), лѡка (Миљића лѡка), пѡшталина (Пѡшталина), тѡван (Тѡвани), крѡш (Шилатѡ крѡш), плѡче (Плѡче), прѡвија (Прѡвија), влѡка (Влѡке), пѡћина (Ђѡрова пѡћина), бѡр (Бѡрје), јѡвор (Јѡвѡрје)...

У мноштву топонима које смо прикупили са језерско-шаранског подручја у чијим творбеним основама, у основама за грађење, стварање топонима, најчешће су географски апелативи:

прѡдо, лѡзина, рѡна, јѡма, кѡса, тѡчило, жѡдријело, пѡћина, влѡка, вѡр, вѡл, ѡмар, гѡвно, кѡљан, мрѡмор и сл.

Заступљени су скоро сви у науци о језику, боље рећи, у ономастици, познатији творбени модели.

Образовања о којима ћемо овом приликом говорити настају на три начина творбе: (1) помоћу тзв. нултог наставка (2) афиксацијом и (3) слагањем или композицијом. И сва три образовања врло су стари.

² Д. Вујичић, *Богатство географских апелатива на подручју језерске висо-равни*. – Прва југословенска ономастичка конференција, ЦАНУ, Титоград 1976. *Прилог познавању топономастике и друге лексике у дурмиторском крају*: – Зборник за лексикологију и лексикографију, Београд – Нови Сад 1982.

1. У овој регији сасвим су обични топоними са тзв. нултим суфиксом гдје се узимају основински, односно коријенски морфеми као просте форме афиксалне детерминације, па било да су у питању:

а. групе географских термина:

Брѝјег, Бр̀до, Ва̀лови, Г̀домиле, Кр̀ши, Гр̀еда, Д̀длови, Вла̀ке...

или пак б) групе тзв. топономастичких метафора:

Лѝца, Гла̀ва, Ж̀дријело, О̀мар, Ом̀арићи, П̀дда, Ко̀рита, Ла̀кат, Плѐће...

2. Афиксално творбени ликови су заступљени у варијантама:

а. обичној суфиксалној:

Бала̀шица, Ора̀шац, Сѐлина, Бо̀рје, Гр̀лић, Стр̀ињача, Ј̀дцуша...

гдје су најчешће у функционисању суфикси: *-ица, -ац, -ина, -ак, -је, -уша, -иште, -ача и сл.*

б. ређе префиксалној:

За̀углина, П̀дгора, П̀дгрежје, Нѐвићен, Прѝкрајци, Ра̀звршије... са префиксима: *за-, међу-, над-, под-, пред-, при-, раз-, без-, не-* и сл.

в. У нешто распрострањенијој од претходне префиксално-суфиксалне чију продуктивност је увећао број комбинација једног префикса с различитим суфиксима: *за + ак (За̀крајци, за + ина (За̀углина)* и сл. гдје је увијек извршена потпуна топонимизација.

Па најзад, уобичајени су сложени топоними:

а. у виду топономастичких сложеница:

Су̀водо, Ко̀чад̀, Су̀вдо̀љица, Ша̀ригора...

б. и у виду двочланих и вишечланих топономастичких назива, односно у виду синтагми:

Зèретино пòље, Цр̀ни вр̀х, Бòрова гла̀ва, Л̀летин д̀б, Бр̀ња-шева д̀лина...

Ако пођемо од чињенице, да на систем творбе дјелују историјски и дијалекатски услови, гласовни разлози и многи други, па поред осталог сазнајно и осјећајно значење – онда су многи примјери са гледишта творбе доста недефинисани. Полазећи од данашњег дијалекатско географског термина ка историјском, па затим од географског термина ка топониму, примјетиће се да је већина таквих топонима са основом географског апелатива. Уосталом микротопоними о којима је ријеч у овом раду су у првом реду апелативног карактера.

Иначе, не можемо се сложити са оним критичарима свега и свачега, па ни у случајевима када је ријеч о творби, гдје се стално критикује да се мијеша дијахронија са синхронијом и прописује да треба одвојити етимологију од творбе што је и у једном и у другом случају само дјелимично тачно. Међутим, у потпуности је тачно и то да је за објективни суд у творби топонима то врло тежак посао, а често и немогућ. Уосталом, то показују исти ти критичари када сами мијешајући дијахронију са синхроијом истичу да то није мијешање синхроније са дијахронијом него свјесно узимање у помоћ дијахроније када нам она помаже да неки проблем ријешимо на једноставан начин.

Тачно је, па и нормално, да творба разматра постанак ријечи са синхроног гледишта, а етимологија улази у историју његова постанка и првобитног његова значења. Међутим, етимологија испитује историјат и уколико се веже за творбу – онда су у питању ријечи чији је постанак с данашњег гледишта нејасан.

Сигурно је једно, да су мјешовите творенице настале од творбених морфема из разних језика присутне на нашем подручју опет у свим типовима.³

---

³ О овим типовима у књижевном језику исп. детаљно код С. Бабић, *Творба ријечи у хрватском књижевном језику*. – Загреб 1986, 44-48.

Тако, на примјер, у првом типу имамо мноштво топонима без страних морфема у суфиксалној творби – *Орашац*, у префиксалној – *Прикрајци* и сложеној – *Суводд*. Ређи су топоними грађени само од страних морфема у суфиксалној – *Пилана*, *Клачина*, *Кунетина*, *Беговина*, још ређи у префиксалној и сложеној творби. Суфикс *-ана* је преузет из турског, мада је позајмљивање суфикса ређе од посуђивања готових ријечи. Углавном, ти топоними су преузети као цјелина из одговарајућег језика чија се структура иначе посматра као у домаћим ријечима. Ређи од првог, а свакако много обичнији од другог типа су топономастички називи гдје домаћи суфикс са страном основом твори топономастички назив као трећи тип – *Палеж*, *Балкан*, *Комуница*, *Чардачиште*, и гдје је основински морфем домаћег, а суфикс страног поријекла као четврти тип.

А кад је ријеч о творбено-семантичким моделима у топономастици овога дијела дурмиторске регије, онда ћу указати на један специфичан структурни модел који на одређен начин илуструје творачку снагу и виталност дурмиторског језичког израза.

На једном сасвим малом простору сретамо се са читавом лепезом топономастичких назива који се врте у лексичко-семантичком кругу хидронимско-географских апелатива који живе:

а. као самосталне именице и функционишу као топоним:

Барице, *Баре*, *Пдоци*, *Лдкве*, *Лука*...

б. или се пак као творбени формант у основи јавља глаголска ријеч:

Отока, *Тдчило*, *Пднори*, *Пишталина*, *Бучалина*...

в. односно и трећа група гдје је у основи топонима и читаве групе микротопонима веза са глаголом *врети*.

Тако, на примјер, једно село у тој регији носи назив *Врџла*. Овај, у основи географски термин, односно хидронимијски апелатив, у самом селу је обичан као самостални микротопоним *Врело* или пак у синтагматском споју:

Гѡрња Врѣла, Дѡња Врѣла, Пријекѡ врѣло, Гѡрњѣ врѣло, Дѡњѣ врѣло...

и на његовом невеликом простору сваки крај па и окрајак, најмањи локалитет има своје име у чијој је основи опет често веза са глаголом *врети*.

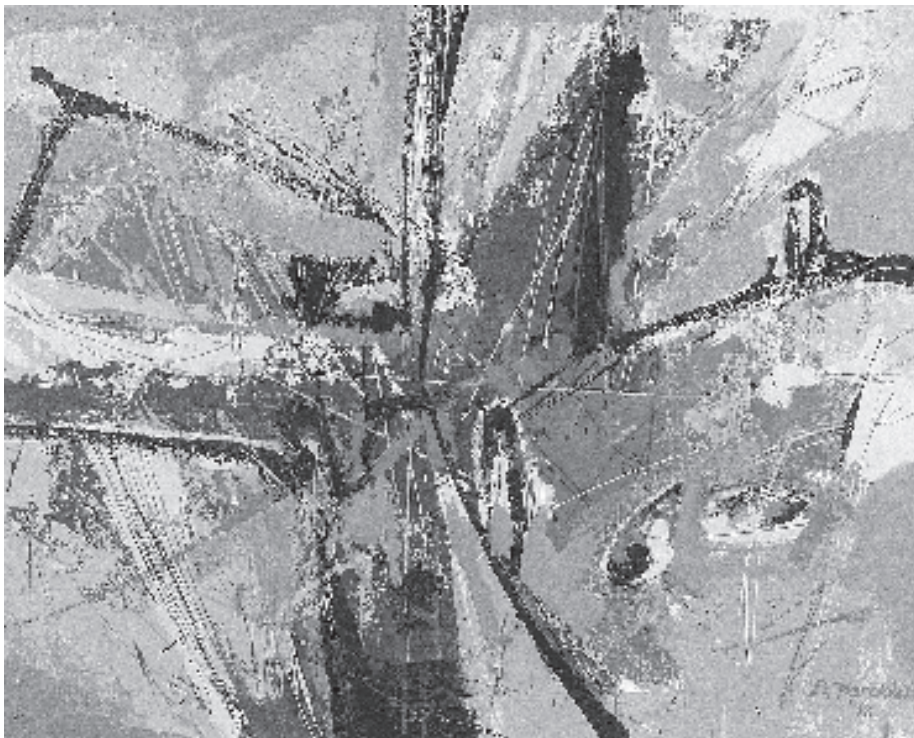
У основи назива овога села један је од пријевојних облика прасловенски коријен *врел-*. Али од сва четири пријевојна облика поменутог коријена: *вр-*, *вир-*, *вор-*, *вар-*, *па* и оба партиципа, партиципа презента активног и партиципа перфекта активног: *врут-*, *врел-*, јављају се основице од којих су створене изведенице којима се именују локалитети на овом просторно малом подручју. У питању су имена као самостални микропоними:

Вірови, Їзвори, Врѣла, Вруљак, Вірак...

или пак микропоними у синтагматском споју:

Гѡрњѣ и Дѡњѣ вірови, Млїнскї вірови, Гѡрњи и Дѡњи њзвор, Ћсовића и Дацића њзвори, Млїћенѡв њзвор и сл.

И тако даље.

Д. Карацић: *Слобода избора*, уље 60 x 70, 1998.